

Форма № 09/18

Затверджена рішенням вченої ради ІДГУ
від 30.08.2018 р., протокол № 1

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Навчально-методичною радою ІДГУ
Протокол № 4 від 15.01 2019 р.

Голова НМР Н. М. Кольцун Н. М. Кольцун

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Актуальні питання слов'янської діалектології

освітній ступінь бакалавр

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

спеціальність 014 Середня освіта (014.02 Мова і література (із зазначенням мови))

освітня програма Середня освіта: мова і література (російська, англійська)

тип дисципліни вибіркова

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньо-професійної програми

С. О. Савоськіна

РЕКОМЕНДОВАНО:

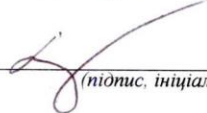
кафедрою української мови та літератури

протокол № 7 від 29.01.2019р.

Завідувач кафедри А. О. Колесников
(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова науково-методичної ради факультету
української філології та соціальних наук

І. Б. Циганок
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Колесников А. О., д. філол. н., завідувач кафедри
української мови та літератури

Рецензенти програми:

Гриценко П. Ю., д. філол. н., професор
Інститут української мови НАН України

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів: 4	Лекції:	
Модулів: 1	26	-
Загальна кількість годин: 120	Практичні заняття:	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 4	Лабораторні заняття:	
Семестр: 7	Семінарські заняття:	
Тижневе навантаження (год.):	22	-
- аудиторне: 4	Консультації:	
- самостійна робота: 4	Індивідуальні заняття:	
Форма підсумкового контролю: залік	Самостійна робота:	
Мова навчання: українська	72	-

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Актуальні питання слов'янської діалектології» – територіальні різновиди слов'янських мов, типи діалектних явищ у них.

Метою викладання навчальної дисципліни «Актуальні питання слов'янської діалектології» є: ознайомити майбутніх фахівців з основними рисами слов'янських діалектів; навчити їх диференціювати різні одиниці діалектного членування слов'янських мов; надати відомості про особливості слов'янських діалектів на різних мовних рівнях.

Передумови для вивчення дисципліни: українська мова та основи академічного письма, сучасна російська літературна мова, вступ до слов'янської філології.

Міждисциплінарні зв'язки: історія України, усна народна творчість, історія української мови, історія російської літератури, історія російської мови, вступ до мовознавства, загальне мовознавство.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Після вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати такі результати навчання:

1. Знання:

- основні поняття слов'янської діалектології як науки, її предмет, значення, завдання та історію розвитку;
- особливості та наукову інтерпретацію фонологічного, фонетичного, акцентуаційного й граматичного структурних рівнів слов'янських діалектів, їхній словниковий, фразеологічний склад;
- межі поширення окремих явищ і територіальне членування слов'янських мов;
- методи збирання і дослідження діалектного матеріалу.

2. Уміння:

- аналізувати різні джерела вивчення говорів;
- засвоїти фонетичну транскрипцію для запису говіркового мовлення;
- визначати мовно-територіальні утворення слов'янських мов;
- здійснювати фонетичний, морфологічний, синтаксичний і лексичний аналіз зразків

діалектної мови як у давніх, так і в новіших записах;

- аналізувати місцеві записи, зроблені студентами чи викладачами за допомогою звукозаписувальної апаратури для виявлення помилок, зумовлених діалектним оточенням;
- визначати можливі види роботи для усунення діалектних помилок;
- виявляти й аналізувати діалектизми у творах художньої літератури, зокрема у тих, що вивчаються в школі.

3. **Комунікація:**

- співпрацювати з носіями різних мов та діалектів;
- створювати умови для комунікації із представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій;
- практикувати дотримання етичних принципів ведення дискусій та оприлюднення результатів наукової праці.

4. **Автономність та відповідальність:**

- відповідати сучасним вимогам до організації навчального процесу в основній школі, поширювати кращий досвід професійної діяльності;
- виявляти самостійність і соціальну відповідальність, громадянські та патріотичні чесноти при виконанні функціональних обов'язків;
- переглядати результати власної праці та визнавати власну відповідальність за свої вчинки.

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)						Кількість годин (заочна форма навчання)					
		Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семинарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Самостійна робота
1.	Тема 1. <i>Слов'янська діалектологія як розділ мовознавства</i>	6	2	4	-	-	10	-	-	-	-	-	-
2.	Тема 2. <i>Методи вивчення та збирання слов'янських діалектів</i>	6	2	4	-	-	10	-	-	-	-	-	-
3.	Тема 3. <i>Історія слов'янської діалектології</i>	6	4	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-
4.	Тема 4. <i>Особливості фонетики слов'янських діалектів</i>	6	4	2	-	-	8	-	-	-	-	-	-
5.	Тема 5. <i>Особливості морфології слов'янських діалектів</i>	6	4	2	-	-	8	-	-	-	-	-	-
6.	Тема 6. <i>Особливості синтаксису слов'янських діалектів</i>	6	4	2	-	-	8	-	-	-	-	-	-
7.	Тема 7. <i>Специфіка лексичного складу слов'янських діалектів</i>	6	4	2	-	-	8	-	-	-	-	-	-
8.	Тема 8. <i>Діалектне членування слов'янських мов</i>	6	2	4	-	-	10	-	-	-	-	-	-

Проміжний контроль												
Разом:	48	26	22	-	-	72	-	-	-	-	-	-

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Слов'янська діалектологія як розділ мовознавства. Слов'янська діалектологія як навчальна дисципліна. Предмет і завдання курсу. Описова та історична діалектологія. Діалектний та літературний різновиди слов'янських національних мов. Значення дослідження слов'янських діалектів. Значення діалектології для викладання слов'янських мов у закладах середньої освіти. Одиниці діалектного членування: говірка – група говірок – говір (діалект) – наріччя. Джерела вивчення територіальних діалектів – жива народна мова, фольклорно-етнографічні записи. Спільне і відмінне у мові. Поняття діалектної відмінності. Відповідне явище (міждіалектна відповідність). Протиставні і непротиставні діалектні явища. Двочленні і багаточленні відповідні явища. Прості і складні відповідні явища.

Тема 2. Методи вивчення та збирання слов'янських діалектів. Методи вивчення діалектів: 1) вивчення і опис діалектів як цілісної мовної системи (монографічний опис діалекту); вивчення окремих рівнів цієї системи у їхніх зв'язках та відношеннях один до одного; 2) лінгвогеографічні дослідження діалектів, їх основні поняття: ізоглоса, ареал мовного явища, пасмо ізоглос; вивчення територіального поширення діалектних явищ різних рівнів та виділення територіальних діалектів методами лінгвістичної географії; укладання атласів слов'янських діалектів; 3) вивчення діалектів методами лексикографії; укладання діалектних словників; 4) вивчення діалектного мовлення методами експериментальної фонетики.

Способи збирання діалектного матеріалу. Анкетний метод запису діалектного матеріалу, його позитивні і негативні риси. Експедиційний метод збирання діалектного матеріалу.

Тема 3. Історія слов'янської діалектології. Початковий етап історії слов'янської діалектології. В. К. Тредіаковський, М. В. Ломоносов, В. І. Даль. Праці І. І. Срезневського та О. О. Потебні, їх значення в історії слов'янської діалектології. М. О. Колосов і О. І. Соболевський – дослідники слов'янських діалектів. Нові методи діалектологічних досліджень в працях Д. К. Зеленина та О. О. Шахматова. Діалектні матеріали В. І. Чернишова та О. Брока.

Діяльність М. М. Дурново, Д. М. Ушакова, М. М. Соколова. Розвиток слов'янської діалектології в радянський період (Р. І. Аванесов, С. Б. Бернштейн та ін.). Сучасні концепції діалектології. Праці Л. Л. Касаткіна, Л. Е. Калнинь, І. І. Ісаєва, Є. Сиротюка та ін.

Тема 4. Особливості фонетики слов'янських діалектів. Суперсегментна фонетика. Структура складу. Наголос. Ритмічна структура слова. Відмінності говірок щодо наголошеного / ненаголошеного складів. Темп мовлення. *Вокалізм.* Наголошений вокалізм. Фонемні <е, о, ω, ъ>. Відмінності в складі голосних фонем. Відмінності в системі голосних фонем. Відмінності в сфері вживання голосних фонем. Відмінності в якості звуків, що представляють одні і ті ж фонемні. Ненаголошений вокалізм. Голосні 1-го складу перед наголошеним після твердих приголосних: окання, акання, укання. Голосні 1-го складу перед наголошеним після м'яких приголосних: екання, ікання, якання. Типи якання. Голосні 1-го складу перед наголошеним після шиплячих і [ц]. *Консонантизм.* Задньоязикові фонемні. Губні щілинні приголосні. Бокові приголосні. Африкати. Щілинні приголосні на місці африкат. Передньоязикові зубні і піднебінні приголосні. Реалізації фонемні. Приголосні <р>, <р '>. Глухі і дзвінки приголосні. Напружені і ненапружені приголосні. Тверді і м'які приголосні. Процеси асиміляції та дисиміляції приголосних. Основні фонетичні зміни в сучасних слов'янських діалектах під впливом літературної мови. Втрата і трансформація діалектних рис. Гіперкорекція.

Тема 5. Особливості морфології слов'янських діалектів. Іменник. Основні типи відмінювання. Нерегулярні типи відмінювання. Особливості відмінювання іменників однини і множини. Діалектні відмінності в розподілі наголосу в формах словозміни іменників. Особові і зворотний займенники. Відмінкові закінчення. Система протиставлення відмінкових форм. Прикметник і неособові займенники. Форми словозміни. Закінчення окремих форм. Парадигма середнього роду і множини. Стягнені закінчення. Відмінювання неособових займенників. Утворення ступенів порівняння прикметників. Числівник. Діалектні відмінності у відмінюванні числівників. Дієслово. Основи дієслів. Форми інфінітива. Форми дійсного способу. Форми теперішнього часу і простого майбутнього. Типи дієвідмінювання. Варіанти особових закінчень. Форми минулого часу. Форми наказового способу. Зворотні дієслова. Дієприкметник і дієслово. Сучасні морфологічні процеси в слов'янських діалектах.

Тема 6. Особливості синтаксису слов'янських діалектів. Словосполучення. Типи словосполучень, які є диференційними елементами синтаксичної системи говорів. Типи прийменникових словосполучень. Типи безприйменникових словосполучень. Діалектні відмінності у сфері функціонування словосполучень. Просте речення. Типи речень, які є диференційними елементами синтаксичної системи говорів. Діалектні конструкції з короткими пасивними дієприкметниками. Конструкції з предикативними дієприслівниковими формами. Складне речення. Характерні діалектні явища у сфері складного речення. Непротиставні риси в синтаксисі говорів. Втрата діалектних синтаксичних особливостей.

Тема 7. Специфіка лексичного складу слов'янських діалектів. Словниковий склад говірок російської мови. Характер діалектних відмінностей російської мови в лексиці. Лексичне багатство російських говірок. Системні відношення в лексиці говірок. Діалектна фразеологія і її характерні ознаки. Фразеологізми як джерело відомостей про історію народу. Джерела фразеології. Діалектна і літературна фразеологія. Нове у фразеології сучасних говірок. Становлення російської діалектної лексикографії. Характеристика основних типів російських діалектних словників. Основні поняття.

Тема 8. Діалектне членування слов'янських мов. Лінгвістичні атласи. Національні атласи слов'янських мов. Їх теоретичні основи. Розрізнення мовних рівнів при картографуванні. Визначення кола лінгвістичних фактів, що відображаються на окремій лінгвістичній карті атласу. Вивчення діалектів методами лінгвістичної географії. Діалектне членування слов'янських мов.

5.2. Тематика практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Слов'янська діалектологія як розділ мовознавства</i>	4
2	<i>Методи вивчення та збирання слов'янських діалектів</i>	4
3	<i>Історія слов'янської діалектології</i>	2
4	<i>Особливості фонетики слов'янських діалектів</i>	2
5	<i>Особливості морфології слов'янських діалектів</i>	2
6	<i>Особливості синтаксису слов'янських діалектів</i>	2
7	<i>Специфіка лексичного складу слов'янських діалектів</i>	2
8	<i>Діалектне членування слов'янських мов</i>	4
	Разом	22

5.3. Організація самостійної роботи студентів.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	Форма звітності
1.	Скласти конспект відповідей, опрацювавши список рекомендованої літератури. Мова і діалект на різних етапах суспільно-історичного	10	конспект

	розвитку. Місцеві діалекти як історично зумовлені відгалуження загальнонародної мови.		
2.	Представити письмову відповідь на питання. “Атлас української мови” як джерело вивчення історії мови, діалектів та літературної мови. З історії діалектної лексикографії. Типи діалектних словників.	10	письмова відповідь
3.	Написати реферат. Праці І. І. Срезневського та О. О. Потебні, їх значення в історії слов'янської діалектології. М. О. Колосов і О. І. Соболевський – дослідники слов'янських діалектів.	10	реферат
4.	Скласти конспект відповідей, опрацювавши список рекомендованої літератури. Специфічні вокалічні явища у діалектній мові (афереза, синкопа, апокопа, гіперизми, протетичні голосні). Специфічні консонатні явища у діалектній мові (протетичні приголосні, метатеза, відсутність подвоєння тощо).	8	конспект
5.	Скласти конспект відповідей, опрацювавши список рекомендованої літератури. Відмінності у словотворі слов'янських діалектів. Особливості говірок слов'янських мов на морфологічному рівні. Діалектне дієвідмінювання. Дієприкметник та дієприслівник в слов'янських діалектах. Службові слова та вигуки у діалектній мові.	8	конспект
6.	Скласти конспект відповідей, опрацювавши список рекомендованої літератури. Загальна характеристика слов'янського діалектного синтаксису. Діалектні відмінності словосполучення. Діалектні відмінності в структурі простого речення. Діалектні відмінності в структурі складносурядного речення. Діалектні відмінності в структурі складнопідрядного речення.	8	конспект
7.	Скласти конспект відповідей, опрацювавши список рекомендованої літератури. Діалектна лексика. Спільні і відмінні елементи в лексиці слов'янських діалектів. Джерела формування лексики слов'янських діалектів. Джерела формування фразеології слов'янських діалектів.	8	конспект
8.	Скласти конспект відповідей, опрацювавши список рекомендованої літератури. Слов'янська діалектна карта сьогодні. Сучасна лінгвогеографія. Вивчення діалектів слов'янських методами лінгвістичної географії.	10	конспект
	Разом	72	

Тематика індивідуальних завдань

Кожний студент має записати фонетичною транскрипцією 100 речень із слов'янської говірки на аркушах формату А4.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

- 6.1. *Форми поточного контролю:* семінарські заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання.
- 6.2. *Форми проміжного контролю:* модульна контрольна робота.
- 6.3. *Форма підсумкового контролю:* залік.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- стандартизовані тести;
- модульна контрольна робота (проводиться в письмовій формі, кожен варіант включає 3 питання, з них перше – тести, друге і третє – теоретичні, відповіді на які дають можливість всебічно оцінити рівень знань студента).

Зразок модульної контрольної роботи:

Варіант 1

I. Розв'язати тести:

1. За допомогою лінгвогеографічного методу укладають:

- а) писемні пам'ятки;
- б) діалектологічні атласи;
- в) діалектні словники;
- г) збірники діалектних текстів...

II. Описати основні ознаки морфології слов'янських діалектів.

III. Дати визначення поняття *ізогласа*.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. *Шкала та критерії оцінювання знань студентів.*

Для визначення ступеня оволодіння навчальним матеріалом з подальшим його оцінюванням застосовуються наступні рівні навчальних досягнень студентів:

Рівні навчальних досягнень	100-бальна шкала	Критерії оцінювання навчальних досягнень	
		Теоретична підготовка	Практична підготовка
Студент			
Відмінний	100...90	вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення власних знань	може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує завдання, не передбачені навчальною програмою; вільно використовує знання для розв'язання поставлених перед ним завдань

Рівні навчальних досягнень	100-бальна шкала	Критерії оцінювання навчальних досягнень	
		Теоретична підготовка	Практична підготовка
		Студент	
Достатній	89...70	вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці	за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання
Задовільний	69...51	володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу	має елементарні, нестійкі навички виконання завдань
Незадовільний	50...26	має фрагментарні знання (менше половини) при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді допущено суттєві помилки	планує та виконує частину завдання за допомогою викладача
Неприйнятний	25...1	студент не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять.

Досягнення студентів на семінарських (практичних), лабораторних заняттях оцінюються за шкалою від «0» до «5».

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому

	окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо не володіє навчальним матеріалом, однак фрагментарно, поверхово (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання самостійної роботи та індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Конспектування	5
Реферат	5
Фонетична транскрипція	5
Письмова відповідь	5

8.4. Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Проміжний контроль з означеного курсу проводиться у вигляді модульної контрольної роботи. Відповідь на кожне питання оцінюється за 5-бальною шкалою, і на основі середнього арифметичного здійснюється виведення остаточної оцінки за нижчеподаною таблицею. Критеріями оцінювання є: повнота відповіді, здатність критичного аналізу теоретичного матеріалу, вміння наводити аргументи та робити висновки.

8.5. Критерії оцінювання підсумкового контролю.

Оцінку за семестр з дисципліни, що закривається заліком, слід виставляти після її вивчення до початку екзаменаційної сесії за результатами поточного та проміжного контролю (відповідно вагові коефіцієнти 0,7 та 0,3); при цьому *обов'язкової присутності* здобувачів вищої освіти не передбачено.

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою
	залік
90-100	зараховано
89-70	
51-69	
26-50	не зараховано
1-25	

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Для окремих тем застосовується комп'ютерна техніка з метою демонстрації презентацій, карт, слайдів.

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основні джерела

1. Атлас української мови : в 3-х т. – К.: Наукова думка, 1984–2001.
2. Баранник Л. Ф. Изучение русских переселенческих говоров Украины / Л. Ф. Баранник // Мовознавство. – 2006. – № 11. – С. 193–199.
3. Баранникова Л. И. Говоры территорий позднего заселения и проблема их классификации / Л. И. Баранникова // Вопросы языкознания. – 1975. – № 2. – С. 22–31.
4. Бевзенко С. П. Исторична морфологія української мови / Степан Пилипович Бевзенко. – Ужгород : Закарпатське обл. вид-во, 1960. – 415 с.
5. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. – К.: «Вища школа», 1980. – 246 с.
6. Бородин М. А. О типологии ареальных исследований / М. А. Бородин // Проблемы картографирования в языкознании и этнографии. – Л., 1974. – С. 43–54.
7. Бородин М. А. Понятие маргинального ареала в лингвистическом континууме / М. А. Бородин // Ареальные исследования в языкознании и этнографии. Функционирование контактных и периферийных ареалов. – Л., 1977. – С. 108–118.
8. Бородин М. А. Проблема консолидации и единства швейцарского народа / М. А. Бородин // Ареальные исследования в языкознании и этнографии (язык и этнос). – Л., 1983. – С. 90–102.
9. Борщов В. Б. За языком (Дагестан, Тува, Абхазия. Дневники лингвистических экспедиций) / Владимир Борисович Борщов. – М. : «Азбуковник», 2001. – 259 с.
10. Бромлей С. В. Восточнославянские изоглоссы / С. В. Бромлей // Восточнославянские изоглоссы. – 2006. – Вып. 4. – С. 172–175.
11. Бромлей С. В. Об эталоне сопоставительного описания морфологии русских говоров / С. В. Бромлей, Л. Н. Булатова // Вопросы языкознания. – 1965. – № 4. – С. 74–79.
12. Бромлей С. В. Очерки морфологии русских говоров / С. В. Бромлей, Л. Н. Булатова. – М. : Наука, 1972. – 448 с.
13. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнослов'янських говірок : [монографія] / Катерина Дмитрівна Глуховцева. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 592 с.
14. Говірки Чорнобильської зони. Тексти / [упор. та ред. П. Ю. Гриценко та ін.]. – К. : Довіра, 1996. – 358 с.
15. Говори української мови. Збірник текстів / [упор. С. Ф. Довгопол, А. М. Залеський, Н. П. Прилипка]. – К. : Наукова думка, 1977. – 591 с.
16. Гольдин В. Е. Повествование в диалектном дискурсе / В. Е. Гольдин // Известия Саратовского университета им. Н. Г. Чернышевского. Серия «Филология, журналистика». – 2009. – Вып. 1. – Т. 9. – С. 3–7.
17. Гольдин В. Е. Текст и знание в диалектной коммуникации / В. Е. Гольдин, О. Ю. Крючкова // Материалы и исследования по русской диалектологии; Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова РАН. – М., 2008. – Кн. 3(9). – С. 398–413.
18. Гриценко П. Ю. Діалектологія / П. Ю. Гриценко // Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930-2005 : Матеріали до історії. – К., 2005. – С. 216–242.
19. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики. – К.: Наукова думка, 1990. – 272 с.
20. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики. – К.: Наукова думка, 1984. – 228 с.
21. Гриценко П. Ю. Текст як простір вияву діалектних явищ // Збірник лінгвістичних праць: До 60-річчя проф. О. А. Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С. 9–15.
22. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. – К.: «Радянська школа», 1966. – 307 с.

23. Ильяшенко Т. П. Языковые контакты (на материале славяно-молдавских отношений) / Татьяна Павловна Ильяшенко. – М. : «Наука», 1970. – 205 с.
24. Калнынь Л. Э. К вопросу об иерархии методов изучения славянских диалектов / Л. Э. Калнынь // Исследования по славянской диалектологии. – М., 2004. – Вып. 9. – С. 5–13.
25. Калнынь Л. Э. Проблемы описательной диалектологии в контексте современного изучения диалектов / Л. Э. Калнынь // Актуальные проблемы русской диалектологии и исследования старообрядчества [Тезисы докладов Международной конференции 19-21 октября 2009 г.]. – М., 2009. – С. 92–94.
26. Колесников А. О. Морфологія українських південнобессарабських говірок: генеза і динаміка. – Ізмаїл : СМІЛ, 2015. – 676 с.
27. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с. : ил.
28. Матвіяс І. Г. Проблема визначення українських наріч // Мовознавство. – 2001. – С. 13–17.
29. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. – К.: Наукова думка, 1990. – 164 с.
30. Общекарпатский диалектологический атлас. – М.: Наука, 1988. – 241 с.
31. Словарь русских говоров Одесщины : В 2-х т. – Т. 1 : А–О. / Відп. ред. Ю. О. Карпенко, Сусуму Уемура. – Одесса : Астропринт, 2000. – 376 с.
32. Словарь русских народных говоров / [под ред. Ф. П. Филина, Ф. П. Сорокалетова]. – Вып. 3. – Ленинград : Наука, 1968. – 360 с.
33. Словарь русских народных говоров / [под ред. Ф. П. Филина, Ф. П. Сорокалетова]. – Вып. 19. – Ленинград : Наука, 1983. – 360 с.
34. Супрун А. Е. Славянские числительные. Становление числительных как особой части речи / А. Е. Супрун. – Минск : Изд-во БГУ им. В. И. Ленина, 1969. – 232 с.
35. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2007. – 856 с.

10.2. Допоміжні джерела

1. Калнынь Л. Э. Русские диалекты в современной языковой ситуации и их динамика / Л. Э. Калнынь // Вопросы языкознания. – 1997. – № 3. – С. 115–124.
2. Калнынь Л. Э. Опыт моделирования системы украинского диалектного языка. Фонологическая система / Людмила Эдуардовна Калнынь. – М. : Наука, 1973. – 398 с.
3. Калнынь Л. Э. Сопоставительная модель фонологической системы славянских диалектов / Л. Э. Калнынь, Л. И. Масленникова. – М. : Наука, 1981. – 403 с.
4. Калнынь Л. Э. Фонетика двух болгарских говоров / Л. Э. Калнынь, Т. В. Попова // Исследования по славянской диалектологии. – М., 1993. – Вып. 2. – С. 5–191.
5. Кармакова О. Е. Словоизменение существительных среднего рода на *men в русских говорах / О. Е. Кармакова // Диалектография русского языка. – М., 1985. – С. 115–129.
6. Карпенко Ю. О. Глибокі дослідження в галузі лінгвогеографії / Ю. О. Карпенко // Мовознавство. – 1986. – № 2. – С. 72–74.
7. Касаткин А. А. Леонардо Сальвиати и Джованни Папанти как исследователи итальянских диалектов / А. А. Касаткин // Проблемы картографирования в языкознании и этнографии. – Л., 1974. – С. 124–128.
8. Касаткин Л. Л. Диалект липован – русских старообрядцев Нижнего Подунавья / Касаткин Л. Л., Касаткина Р. Ф., Юмсунова Т. Б. // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2004. – Вип. 17. – С. 77–84.
9. Колесник В. О. Дебалканізація болгарських переселенських говірок в Україні. Граматична система. – Одеса, 2003. – 231 с.
10. Колесников А. О. Українсько-російська взаємодія у граматиці українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю / А. О. Колесников // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 9. – С. 220–229.
1. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е. С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века. – М., 1995. – С. 144–238.

11. Кубрякова Е. С. Язык и знание / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 Бевзенко С. П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні / С. П. Бевзенко // Українська діалектна морфологія. – К., 1969. – С. 5–14.
12. Лазаренко Л. Лексична інтерференція в усному румунському мовленні в Україні (лінгвістичний та соціолінгвістичний аспекти) / Л. Лазаренко. – Київ – Чернівці : «Букрек», 2001. – 130 с.
13. Лакунарность в языке, картине мира, словаре и тексте : [межвуз. сб. научн. труд.] / под ред. Т. И. Стекловой. – Новосибирск : изд-во НГПУ, 2009. – 262 с.
14. Ленгрэнн Т. П. «Наивная диалектология» как источник познания языковой личности информанта / Т. П. Ленгрэнн // Актуальные проблемы русской диалектологии [Тезисы докладов Международной конференции 27-28 октября 2012 г.]. – М., 2012. – С. 103–104.
15. Попова Т. В. Конечные /т/, /т'/ и /Ø/ в формах 3 лица множественного числа настоящего времени / Т. В. Попова // Восточнославянские изоглоссы. – 2006. – Вып. 4. – С. 82–108.
16. Попова Т. В. Флексия глагольной формы 3-го лица единственного числа настоящего времени в восточнославянских диалектах / Т. В. Попова // Восточнославянские изоглоссы. – 1998. – Вып. 2. – С. 130–169.
17. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
18. Толстой Н. И. Некоторые вопросы соотношения лингво- и этнографических исследований / Н. И. Толстой // Проблемы картографирования в языкознании и этнографии. – Л., 1974. – С. 16–32.
19. Толстой Н. И. О предмете этнолингвистики и ее роли в изучении языка и этноса / Н. И. Толстой // Ареальные исследования в языкознании и этнографии (язык и этнос). – Л., 1983. – С. 90–102.

10.3 Интернет-ресурси

1. Исследования по славянской диалектологии. – М., 1993. [Вып.] 2: Южнославянские диалекты. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-02-1993.pdf>
2. Исследования по славянской диалектологии. – М., 1995. [Вып.] 4: Dialectologia Slavica: Сборник к 85-летию Самуила Борисовича Бернштейна. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-04-1995.pdf>
3. Исследования по славянской диалектологии. – М., 1998. [Вып.] 5: Актуальные проблемы славянской лингвогеографии. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-05-1998.pdf>
4. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2005. [Вып.] 6: Славянская диалектология и история языка. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-06-2005.pdf>
5. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2001. [Вып.] 7: Славянская диалектная лексика и лингвогеография. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-07-2001.pdf>
6. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2002. [Вып.] 8: Восточнославянская диалектология, лингвогеография и славянский контекст. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-08-2002.pdf>
7. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2004. [Вып.] 9: Методы изучения территориальных и социальных диалектов. К итогам опыта славянской диалектологии XX в. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-09-2004.pdf>
8. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2004. [Вып.] 10: Терминологическая лексика материальной и духовной культуры балканских славян. – Режим доступа: <https://inslav.ru/images/stories/pdf/ISD-10-2004.pdf>
9. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2005. [Вып.] 11: Л. Э. Калнынь. Синтагматика сонантов в славянских диалектах. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>
10. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2006. [Вып.] 12: Ареальные аспекты изучения славянской лексики. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya->

[po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018](https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018)

11. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2008. [Вып.] 13: Славянские диалекты в ситуации языкового контакта (в прошлом и настоящем). – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>
12. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2009. [Вып.] 14: Фонетический аспект изучения славянских диалектов. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>
13. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2012. [Вып.] 15: Особенности сосуществования диалектной и литературной форм языка в славяноязычной среде. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>
14. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2013. [Вып.] 16: Грамматика славянских диалектов. Механизмы эволюции. Утраты и инновации. Историко-типологические явления. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>
15. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2015. [Вып.] 17: Судьба славянских диалектов и перспективы славянской диалектологии в XXI веке. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>
16. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2016. [Вып.] 18: Актуальные аспекты изучения лексики славянских диалектов. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>
17. Исследования по славянской диалектологии. – М., 2018. [Вып.] 19–20: Славянские диалекты в современной языковой ситуации. Диалектный словарь как способ исследования славянских диалектов. – Режим доступа: <https://inslav.ru/publication/issledovaniya-po-slavyanskoy-dialektologii-1992-2018>